

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.79>

УДК 338.32.053.4

А. С. Щербакова,

*к. е. н, доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного врядування,
Національний університет водного господарства та природокористування*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0972-821X>

Д. С. Логвінов,

*магістрант кафедри менеджменту та публічного врядування, Національний
університет водного господарства та природокористування*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9223-3246>

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

A. Shcherbakova,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Management and Public Administration,*

National University of Water Management and Nature Management

D. Lohvinov,

Master's student of the Department of Management and Public Administration,

National University of Water Management and Nature Management

THE INFLUENCE OF CORPORATE GOVERNANCE ON THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено сутність категорії «економічний потенціал підприємства» на основі вивчення та систематизації наукових підходів інших дослідників. Установлено, що переважна більшість науковців сьогодні дотримуються наближеного до класичної концепції трактування економічного потенціалу підприємства, що здійснюється на засадах так званого ресурсного підходу. Також з'ясовано, що широкого розповсюдження при визначенні економічного потенціалу підприємства також набули наступні підходи: результативний, цільовий, стратегічний, виробничий, динамічний, резервний, функціональний, процесний, структурний, ситуаційний, ціннісний, конкурентний, доходний, управлінський, системний тощо. Крім того, мають місце комплексні підходи до трактування сутності економічного потенціалу підприємства, що утворюються шляхом поєднання двох або більше вищенаведених підходів. Запропоновано послуговуватися такими одиничними підходами: ресурсний, виробничий, результативний, стратегічний, резервний, управлінський, динамічний та функціональний. До комплексних підходів запропоновано відносити: ресурсно-виробничий, ресурсно-результативний, ресурсно-стратегічний, виробничо-стратегічний, ресурсно-виробничо-стратегічний, ресурсно-виробничо-результативний, ресурсно-результативно-стратегічний, ресурсно-резервно-управлінський, резервно-виробничий, динамічно-функціональний, ринково-управлінський, ринково-функціональний, ринково-стратегічний. Охарактеризовано зміст кожного із підходів. Запропоновано розглядати економічний потенціал корпорації під кутом зору впливу системи корпоративних відносин. Наведені ознаки впливу системи корпоративного управління на рівень економічного потенціалу підприємства. Для підвищення рівня економічного потенціалу підприємства запропоновано приділити додаткову увагу покращенню якості системи корпоративного управління на підприємстві.

The article examines the essence of the category "economic potential of the enterprise" for the main study and systematization of the scientific approaches of other researchers. It was established that the vast majority of scientists today

adhere to the interpretation of the economic potential of the enterprise, which is close to the classical concept, based on the so-called resource approach as the economic return from the set of resources available and used by the enterprise. It was also found out that the following approaches have become widespread when determining the economic potential of an enterprise: effective, target, strategic, production, dynamic, reserve, functional, process, structural, situational, value, competitive, revenue, management, system, etc. In addition, there are complex approaches to the interpretation of the essence of the economic potential of the enterprise, which are formed by combining two or more of the above approaches. Based on the study of the content of each approach, some of them were rejected, and the rest were systematized into single and complex approaches. The individual ones include: resource, production, effective, strategic, reserve, managerial, dynamic and functional. To complex: resource-production, resource-resultative, resource-strategic, production-strategic, resource-production-strategic, resource-production-resultative, resource-resultative-strategic, resource-reserve-management, reserve-production, dynamic-functional , market-management, market-functional, market-strategic. The content of each of the approaches is characterized. It has been established that the corporate governance system affects the nature of managerial activity at the enterprise. It is proposed to consider the economic potential of the corporation from the point of view of the influence of the system of corporate relations and the interests of all stakeholders (interested persons) of the corporate management system on the level of such potential. It has been established that, as in the study of the economic potential of the enterprise, researchers quite often take into account the same points when studying the corporate management system: the internal and external environment of functioning; social goals of functioning and development; growth in capitalization and business value; use of production reserves; increasing competitiveness, etc. Therefore, in order to increase the level of economic potential of the enterprise, it is proposed to pay additional attention to improving the quality of the corporate management system at the enterprise.

Ключові слова: економічний потенціал, корпоративне управління, система корпоративного управління, корпоративні відносини, виробничі потужності, використання ресурсів, зростання.

Keywords: economic potential, corporate governance, corporate governance system, corporate relations, production capacity, use of resources, growth.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах господарювання, коли корпоративна частка бізнесу в нашій країні є доволі значною, економічне благополуччя держави в значній мірі залежить від ефективності діяльності корпорацій. Саме великі корпорації є стрижнем національної економіки, оскільки вони забезпечують левову частку ВВП країни, в значній мірі наповнюють бюджет податками та дозволяють функціонувати всім державним механізмам і соціальним програмам. Відповідно, не викликає сумнівів питання пошуку шляхів забезпечення ефективного функціонування корпорацій в нинішніх непростих умовах. Зважаючи на це, постає питання більш детального вивчення економічного потенціалу підприємств корпоративного бізнесу та визначення особливостей впливу існуючої системи корпоративного управління на наявний у корпорації економічний потенціал, що і обумовило вибір теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічного потенціалу підприємства в останні десятиліття все частіше проводяться науковцями у розрізі його галузевих особливостей (економічний потенціал машинобудівних, хімічних, металургійних, торгівельних, туристичних, будівельних підприємств тощо). Проте науковцями досить мало уваги приділяється дослідженням економічного потенціалу підприємств різних організаційно-правових форм власності і господарювання, зокрема, підприємств корпоративного бізнесу. Так, серед найбільш значимих праць з дослідження економічного потенціалу корпорацій можна відзначити праці таких науковців, як: Н. Андрущенко [1], С. Віхляєва [3], Л. Головкова [4], О.

Рудковський [8] та ін. Питання ресурсного потенціалу корпорацій досліджували І. Вигівська, В. Іваненко та Л. Шевченко [2] та ін., вартісного – Л. Прус [7] та ін. У той же час, результатів дослідження впливу особливостей організації та функціонування системи корпоративного управління на економічний потенціал корпорацій у наукових працях нами практично не знайдено, що обумовлює доцільність наших наукових пошуків у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення особливостей впливу корпоративної форми власності та розподілу управління в корпорації на формування та розвиток економічного потенціалу підприємства. Дослідження здійснено на основі аналізу наукових праць з питань сутності, механізму формування та методології оцінки економічного потенціалу підприємств. Методами дослідження виступили: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. З урахуванням зазначеної мети дослідження першочергово вважаємо за доцільне зупинитися на визначенні сутності економічного потенціалу підприємства як такої економічної категорії, що уособлює у собі наявні ресурси та можливості для економічного зростання та забезпечення ефективності діяльності підприємства. Так, вивчення широкого кола наукових публікацій щодо сутності економічного потенціалу підприємства довели існування більше, ніж сотні різноманітних визначень, детальний огляд яких, на жаль, не вписується в межі даного дослідження. Тому, зважаючи на широке розповсюдження серед науковців практики формувати авторських підходів щодо трактування сутності того чи іншого поняття, у процесі дослідження нами здійснено спробу систематизації таких підходів стосовно категорії «економічний потенціал підприємства».

Зокрема, у процесі проведеного теоретичного аналізу встановлено, що переважна більшість науковців сьогодні дотримуються наближеного до класичної концепції трактування економічного потенціалу підприємства, що здійснюється на засадах так званого *ресурсного* підходу. З цієї позиції

дослідники характеризують економічний потенціал підприємства як економічну віддачу від сукупності наявних та використовуваних підприємством ресурсів (Я. Барибіна, І. Бутенко, В. Горбоконь, О. Григораш, Н. Даньків, О. Жидяк, І. Лісовенкова, І. Лукінов, У. Петриняк, І. Плікус, М. Рушак, В. Світлична, М. Старовойтов, П. Фомин, О. Шапурова, Н. Шура та ін.).

Також широкого розповсюдження при визначенні економічного потенціалу підприємства також набули наступні підходи:

результативний – як орієнтація підприємства на досягнення ним бажаних результатів своєї діяльності (М. Афанасьєв, Я. Барибіна, В. Горбоконь, О. Григораш, Е. Лапін, І. Лісовенкова, І. Плікус, Н. Шура та ін.);

цільовий – як спроможність підприємства забезпечити довгострокове функціонування на основі досягнення стратегічних цілей за наявних на поточний момент ресурсів (І. Плікус, Н. Шура та ін.);

стратегічний – як приховані можливості довгострокового зростання у процесі реалізації стратегії підприємства (Я. Барибіна, О. Григораш, Є. Євтушевський, К. Ковальська, І. Плікус, Н. Шура та ін.);

виробничий – як масштаби виробничої діяльності (виробничі потужності) підприємства (Я. Барибіна, І. Лісовенкова, В. Світлична, І. Бутенко, О. Шапурова та ін.);

динамічний – як індикатор поступового розвитку підприємства в динаміці (Я. Барибіна, Н. Шура та ін.);

резервний – як виявлення прихованих можливостей підприємства до здійснення ефективної діяльності (В. Горбоконь, Т. Шешукова, Е. Колесень та ін.);

функціональний – як сукупність складових потенціалу, поєднання яких сприяє досягненню поставлених функціональних цілей (Я. Барибіна, О. Григораш, О. Жидяк, У. Петриняк та ін.).

Наявні також окремі випадки формування наукових підходів, які не знайшли широкого розповсюдження у наукових колах, зокрема: *процесний*

(О. Григораш, О. Чаленко та ін.), *структурний, ситуаційний, ціннісний* (О. Григораш та ін.), *конкурентний* (І. Плікус та ін.), *доходний* (О. Шапурова та ін.), *управлінський* (П. Фомин, М. Старовойтов, О. Шапурова та ін.), *системний* (Я. Барібіна та ін.) тощо.

Крім того, мають місце комплексні підходи до трактування сутності економічного потенціалу підприємства, що утворюються шляхом поєднання двох або більше вищенаведених підходів. Наприклад, виробничо-ресурсний підхід до сутності економічного потенціалу підприємства передбачає, що, з одного боку, у підприємства мають бути наявні ресурсні можливості для забезпечення його ефективної діяльності, а з іншого – наявні достатні виробничі потужності для забезпечення повноцінного та ефективного використання ресурсів. Вважаємо такий двоїстий підхід більш правильним, оскільки дійсно, скільки б у підприємства не було в наявності ресурсів, якщо немає належних виробничих потужностей для їх використання у господарській діяльності, економічний потенціал такого підприємства буде на низькому рівні. Те ж саме можна говорити і про низку інших комплексних підходів. Так, виробничо-стратегічний підхід, на нашу думку, має забезпечити не тільки наявність достатньої кількості виробничих потужностей, але і чітку стратегію подальшої діяльності підприємства у напрямку ефективного використання наявних виробничих потужностей.

Зважаючи на вищенаведене, можна виокремити більш змістовні комплексні підходи до визначення сутності економічного потенціалу підприємства на основі наявних одиничних підходів, що репрезентоване нами на рис. 1.

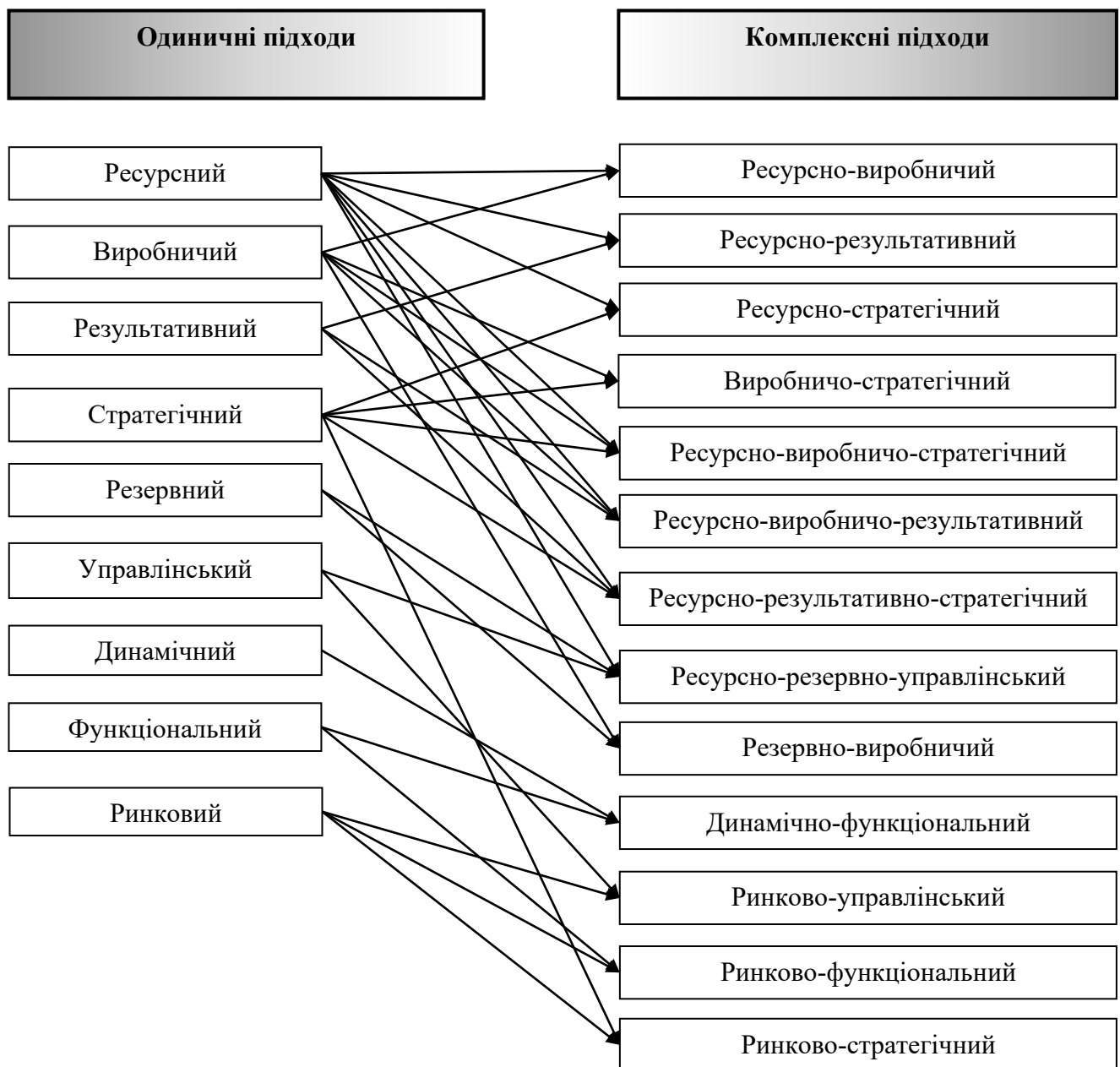

Рис. 1. Формування комплексних підходів до визначення сутності економічного потенціалу підприємства

Джерело: авторська розробка

Отже, нами здійснено систематизацію існуючих підходів до визначення сутності економічного потенціалу підприємства з розподілом їх на одиничні та комплексні. На нашу думку, саме комплексні підходи дають більш повне уявлення про сутність економічного потенціалу підприємства. Їх характеристика подана в табл. 1.

Таблиця 1. Характеристика комплексних підходів до визначення сутності економічного потенціалу підприємства

Підходи	Основний зміст
Ресурсно-виробничий	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів за рахунок наявних виробничих потужностей.
Ресурсно-результативний	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів з націленням на максимізацію прибутку.
Ресурсно-стратегічний	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів із забезпеченням дієвої довгострокової стратегії розвитку підприємства.
Виробничо-стратегічний	Ефективне використання виробничих потужностей із забезпеченням дієвої довгострокової стратегії розвитку підприємства.
Ресурсно-виробничо-стратегічний	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів за рахунок наявних виробничих потужностей із забезпеченням дієвої довгострокової стратегії розвитку підприємства.
Ресурсно-виробничо-результативний	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів за рахунок наявних виробничих потужностей з націленням на максимізацію прибутку.
Ресурсно-результативно-стратегічний	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів з націленням на максимізацію прибутку та із забезпеченням дієвої довгострокової стратегії розвитку підприємства.
Ресурсно-резервно-управлінський	Ефективне використання наявних у підприємства ресурсів з можливостями виявлення прихованих резервів та забезпечення ефективного управління бізнесом.
Резервно-виробничий	Можливості виявлення прихованих резервів у напрямку більш повного використання виробничих потужностей.
Динамічно-функціональний	Забезпечення динамічного розвитку підприємства у розрізі усіх можливих функціональних ланок його діяльності.
Ринково-управлінський	Підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку за рахунок більш ефективного управління ним.
Ринково-функціональний	Підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку у розрізі усіх можливих функціональних ланок його діяльності.
Ринково-стратегічний	Підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку із забезпеченням дієвої довгострокової стратегії розвитку підприємства

Оскільки мета даного дослідження передбачає визначення особливостей впливу корпоративного управління на формування економічного потенціалу підприємства, нами також розглянуто окремі аспекти функціонування корпоративної сфери бізнесу.

Корпоративна форма власності передбачає розподіл власності та управління, накладаючи свої відбитки на особливості такого управління на підприємстві. Варто відзначити, що в економіці до підприємств корпоративного типу відносять не тільки корпорації у їх звичайному розумінні, але і всі інші підприємства, що є акціонерними товариствами (проте можуть не бути великими корпораціями), а також товариства з обмеженою відповідальністю, які будують свою діяльність на основі принципів та за аналогією системи органів корпоративного управління. Суб'єктом права власності підприємств корпоративного типу виступають господарські товариства як юридичні особи (а не їх засновники чи учасники). Учасники набувають лише права вимагати виплати частини доходу, яка їм належить, а також претендувати на частину майна, що залишається після ліквідації такого товариства [5]. Тому у контексті даного дослідження при визначенні сутності та особливостей формування економічного потенціалу підприємств корпоративного типу акцент ставиться на всіх підприємствах такого типу.

Пропонуємо розглядати економічний потенціал корпорації під кутом зору впливу системи корпоративних відносин та інтересів усіх стейкхолдерів (зацікавлених осіб) системи корпоративного управління на рівень такого потенціалу. Вважаємо, що система корпоративного управління містить низку ключових моментів, що можуть пов'язувати її з економічним потенціалом підприємства у напрямку забезпечення його зростання.

У відповідності із ЗУ «Про акціонерні товариства» [6] корпоративне управління розглядається як система відносин, що визначає правила і процедури прийняття рішень в діяльності підприємства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між його органами та учасниками стосовно управління підприємством, що порівняно з існуючими на сьогодні визначеннями корпоративного управління є досить звуженим трактуванням.

Так, аналіз літературних джерел засвідчив як значно ширшу його інтерпретацію порівняно із визначенням згідно законодавства, так і неоднозначність думок науковців з приводу його сутності. На відміну від

визначення [6], яке спирається на систему взаємовідносин, процедуру прийняття рішень та розподіл прав і обов'язків між органами і учасниками товариства, науковці у своїх визначеннях заходять далі, акцентуючи увагу, окрім вказаних моментів, зокрема, на таких, як: забезпечення балансу інтересів, підвищення ефективності діяльності товариства, формування і реалізація корпоративної стратегії, вкладання коштів і контроль за їх використанням, регулювання і контроль корпоративних відносин тощо.

Зважаючи на здійснену нами систематизацію наукових підходів до визначення сутності економічного потенціалу підприємства та певного уявлення про систему корпоративного управління, можна стверджувати, що ціла низка аспектів, які характеризують корпоративне управління, багато в чому переплітається з підходами до визначення економічного потенціалу.

Наприклад, забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин та раціональний розподіл між ними прибутку (дивідендна політика) в певній мірі визначають можливості відтворювальних процесів на підприємстві, що напряду впливає на рівень економічного потенціалу (чим більше коштів буде виплачено у вигляді дивідендів, тим менше коштів буде спрямовано на розвиток та розширене відтворення виробничих потужностей підприємства.

Ще одним прикладом негативного впливу корпоративного управління на економічний потенціал підприємства можна назвати порушення балансу інтересів учасників та наявність конфлікту інтересів. В таких умовах власники підприємства можуть не досягати згоди щодо подальшого стратегічного розвитку підприємства, що також може негативно впливати на такий розвиток та зменшувати рівень його економічного потенціалу.

І таких прикладів можна наводити дуже багато.

Зазначимо також, що як і при дослідженні економічного потенціалу підприємства, та і при дослідженні системи корпоративного управління дослідники досить часто ураховують одні і ті ж самі моменти: внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування; соціальні цілі функціонування і розвитку; зростання капіталізації та вартості бізнесу; використання резервів

виробництва; підвищення конкурентоспроможності тощо.

Тому наполягаємо на тісному взаємозв'язку зазначених категорій та вважаємо, що для підвищення рівня економічного потенціалу підприємства вкрай важливо спочатку приділити додаткову увагу покращенню якості системи корпоративного управління на даному підприємстві.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У відповідності з вищенаведеним вважаємо, що існування спільних ключових моментів при формуванні уявлення про економічний потенціал та корпоративне управління на підприємстві дозволяє з упевненістю стверджувати на прямому впливі корпоративного управління на економічний потенціал підприємства. У зв'язку з цим, перспективною подальших досліджень є обґрунтування цього впливу у якісно-кількісній формі та побудову відповідної моделі такої залежності на основі взаємозв'язку показників, що оцінюють як економічний потенціал підприємства, так і ефективність системи його корпоративного управління.

Література

1. Андрущенко Н. О. Сукупний економічний потенціал корпорації як запорука її стабільного функціонування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6, Ч. 1. С. 17-20.
2. Вигівська І. М., Іваненко В. О., Шевченко Л. Я. Комплексний аналіз ресурсного потенціалу корпорацій. *Вісник ЖДТУ. Серія : «Економічні науки»*. 2013. № 4(66). С. 10-27.
3. Віхляєва С. І. Формування економічного потенціалу енергетичних підприємств в інтегрованих корпоративних структурах. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1, т.1. С. 306-312.
4. Головкова Л. С. Стратегія управління розвитком сукупного економічного потенціалу корпоративних структур. *Ефективна економіка*. 2009. № 4. URL : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=87>
5. Поняття власності аграрних підприємств корпоративного типу. Юридичні послуги Online. URL : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/agrar-pravo/72.php>

6. Про акціонерні товариства: закон України від 17.09.2008р. № 514-VI.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

7. Прус Л. Р. Вартісний потенціал корпорації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, т. 2. С. 120-123.

8. Рудковський О. В. Значення корпоративної діяльності для безпечного економічного розвитку країни. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126, ч. 1. С. 126-135.

References

1. Andrushchenko, N.O. (2013), "The aggregate economic potential of the corporation as a guarantee of its stable functioning", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Vol. 6, no. 1, pp. 17-20.

2. Vyhivska, I. M., Ivanenko, V. O. and Shevchenko, L. Ya. (2013), "Complex analysis of the resource potential of corporations", *Visnyk ZhDTU. Seriiia : "Ekonomichni nauky"*, Vol. 4(66), pp. 10-27.

3. Vikhlyayeva, S. I. (2013), "Formation of the economic potential of energy enterprises in integrated corporate structures", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, Part 1, Vol. 1, pp. 306-312.

4. Golovkova, L. S. (2009), "Strategy for managing the development of the aggregate economic potential of corporate structures", *Efektivna ekonomika*, [Online] Vol. 4, available at: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=ua&z=87>

5. Online legal services (2023), "The concept of ownership of corporate-type agrarian enterprises", available at: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/agrar-pravo/72.php>

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "About joint-stock companies", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

7. Prus, L.R. (2009), "Value potential of the corporation", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 4, no. 2, pp. 120-123.

8. Rudkovsky, O. V. (2015), "The importance of corporate activity for the safe economic development of the country", *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, Vol 126, no. 1, pp. 126-135.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023 р.